

КРИТИКА СУЧАСНОГО БАЛЕТУ В УКРАЇНІ: НАУКОВІ ТА МИСТЕЦЬКІ РИСИ

Мета дослідження – проаналізувати критику сучасного балету в Україні крізь призму наукових та мистецьких рис. **Методологія.** Застосування методу аналізу наукової літератури та публікацій у засобах масової інформації у хронологічній послідовності, а також порівняння рецензій на сучасні балетні вистави в Україні дали змогу провести науково об'єктивне дослідження. **Наукова новизна.** У дослідженні продемонстровано еволюцію проблем балетної критики від 70-х років ХХ ст. до сьогодення, проведено порівняльний аналіз рецензій на сучасні балетні вистави в Україні. **Висновки.** Балетна критика від проблем формування власної методології та підготовки фахівців критично-оцінної діяльності у 70-80-х роках ХХ ст. перейшла на початку ХХІ ст. до проблем реформування естетичних критеріїв оцінки явищ сучасної хореографії та опанування нових каналів оприлюднення (соціальні мережі, блоги). Художня критика пройшла шлях від обов'язку маніпулювання свідомістю відповідно до ідеологічних настанов влади - до повної свободи у виявленні мистецької цінності твору. Дуалістична природа художньої критики (поєднання наукових та художніх рис) вимагає збалансованості мистецьких аспектів, серед яких для балетної критики характерна перебільшена емоційність, та наукової складової (чітка форма виразу думок, дотримання методологічних основ написання критично-оцінної праці, вірне використання категоріального апарату). В Україні бракує фахівців із розумінням специфіки та ролі критики хореографії, орієнтованих не лише на швидкий інформаційно-просвітницький виклад матеріалу, а й на аналітику високого ґатунку. На жаль, у засобах масової інформації досить рідко з'являються фахові рецензії, огляди, що збіднює не лише культурно-мистецький дискурс, а й унеможливує реалізацію широкого спектру функцій критики, необхідних для розвитку хореографічного мистецтва.

Ключові слова: критика балету, танцювальна критика, український балет, сучасний балет, хореографія, танець, балет.

Підлипская Алина Николаевна, кандидат искусствоведения, доцент кафедры народной хореографии Киевского национального университета культуры и искусства

Критика современного балета в Украине: научные и художественные особенности

Цель исследования – проанализировать критику современного балета в Украине сквозь призму научных и художественных особенностей. **Методология.** Применение метода анализа научной литературы и публикаций в средствах массовой информации в хронологической последовательности, а также сравнение рецензий на современные балетные спектакли в Украине позволили провести научно объективное исследование. **Научная новизна.** В исследовании продемонстрировано эволюцию проблем балетной критики от 70-х гг. ХХ в. до современности, проведен сравнительный анализ рецензий на современные балетные спектакли в Украине. **Выводы.** Балетная критика от проблем формирования собственной методологии и подготовки специалистов критической оценочной деятельности в 70-80-х гг. ХХ в. перешла сегодня к проблемам реформирования эстетических критериев оценки явлений современной хореографии и освоения новых каналов обнародования информации (социальные сети, блоги). Художественная критика прошла путь от обязанности манипулирования сознанием в соответствии с идеологическими установками власти - к полной свободе в выявлении художественной ценности произведения. Дуалистическая природа художественной критики (сочетание научных и художественных черт) требует сбалансированности художественных аспектов, среди которых для балетной критики характерна преувеличенная эмоциональность, и научной составляющей (четкая форма выражения мыслей, соблюдение методологических основ написания критически оценочного труда, верное использование категориального аппарата). В Украине не хватает специалистов с пониманием специфики и роли критики хореографии, ориентированных не только на быстрое информационно-просветительское изложение материала, а на аналитику высокого качества. К сожалению, в средствах массовой информации довольно редко появляются профессиональные рецензии, обзоры, что обедняет не только культурно-художественный дискурс, но и делает невозможным реализацию широкого спектра функций критики, необходимых для развития хореографического искусства.

Ключевые слова: критика балета, танцевальная критика, украинский балет, современный балет, хореография, танец, балет.

Pidlypska Alina, Candidate of Art History (PhD in Art History), Associate Professor of the Folk Choreography Department of the Kyiv National University of Culture and Arts

Modern ballet criticism in Ukraine: scientific and artistic features

Purpose of Research is to analyze the criticism of contemporary ballet in Ukraine through the prism of scientific and artistic features. **Methodology.** The application of the method of analysis of scientific literature and publications in the media in chronological order, comparison of reviews of modern ballet performances in Ukraine allowed conducting a scientifically objective study. **Scientific Novelty.** The research shows the evolution of the problems of ballet criticism from the 70's of the XX century up to the present times, a comparative analysis of reviews of modern ballet performances in Ukraine. **Conclusions.** Ballet criticism from the problems of the formation of the own methodology and the training of

specialists in critical appraisal activity in the 70-80s. XX century passed today to the issues of reforming the aesthetic criteria for assessing the phenomena of modern choreography and mastering new channels for the promulgation of information (social networks, blogs). Art criticism has gone from the duty of manipulating consciousness by the ideological guidelines of the authorities to complete freedom in revealing the artistic value of the work. The dualistic nature of aesthetic criticism (the combination of scientific and artistic features) requires a balance of artistic aspects, among which the exaggerated emotionality is characteristic for ballet criticism, and the scientific component (a definite form of expressing thoughts, observing the methodological foundations for writing critical evaluation work, and the correct use of the categorical apparatus). In Ukraine, there are not enough specialists with the understanding of the specifics and role of criticism of choreography, oriented not only to the rapid informational and educational presentation of the material but to the analyst of high quality. Unfortunately, professional reviews and reviews rarely appear in the media, which impoverishes not only cultural and artistic discourse but also makes it impossible to implement a wide range of criticism functions necessary for the development of choreographic art.

Key words: criticism of ballet, dance criticism, Ukrainian ballet, modern ballet, choreography, dance, ballet.

Актуальність теми дослідження. Осмислення проблем критики балетного театру є одним з актуальних напрямів сучасного хореологічного дискурсу. Балетна критика як самостійна галузь критично-оцінної діяльності мистецької сфери досить повільно входить до кола наукових інтересів вітчизняних (О. Чепалов [6] та ін.) та зарубіжних (Р. Беттманн [9], Д. Теодорес [10] та ін.) фахівців. Не виявлено жодного дослідження сфери критики сучасного балету в Україні.

Мета дослідження – проаналізувати критику сучасного балету в Україні крізь призму наукових та мистецьких рис.

Застосування методу аналізу наукової літератури та публікацій у засобах масової інформації у хронологічній послідовності, порівняння рецензій на сучасні балетні вистави в Україні дозволили провести науково об'єктивне дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проблеми критично-оцінної діяльності у сфері хореографії, особливо в оцінці явищ сучасного танцювального мистецтва, яке на Заході активно розвивалось упродовж XX ст., актуальні упродовж тривалого часу. Наприклад, ще у 1979 р. на сьомій конференції «Танці у Канаді», що відбулася в Торонто (Канада) в Університеті Ватерлоо, піднімалися питання професійності та перспектив танцювальної критики. Д. Теодорес висловлювала занепокоєння щодо професійної обізнаності критиків, стверджуючи: «Попри те, що є критики, які можуть написати прекрасну поетичну літературу про танець, без глибокого розуміння сутності танцю та хореографічного ремесла такі тексти не відображають основного напрямку розвитку танцювальної критики» [10]. За очевидних мистецьких (літературних) перевагах танцювальної критики поставали питання щодо її наукової цінності.

Розкриваючи важливість критики, авторка зупиняється не лише на очевидних функціях критики (аналітика художньої структури твору), а й оцінюючи наслідки фахової критичної діяльності в аспекті формування смаків глядачів, спрямування їхньої уваги на нові, невідомі твори, сприяючи визнанню останніх.

Торкаючись проблеми професійного рівня критиків хореографії Д. Теодорес говорить про обов'язковість «зовнішніх» та «внутрішніх» знань предмету. Під «зовнішніми» знаннями розуміється обізнаність в історії хореографії, у фаховій літературі, у техніці танцю, естетичних теоріях задля розробки послідовних художніх критеріїв, а також здатність до безперервного сприйняття та розвинена візуальна чуттєвість. З іншого боку, «внутрішні» знання можна розглядати як експериментальні, практичні, пов'язані із розумінням, краще – практичним досвідом оволодіння специфікою виконавської та балетмейстерської діяльності, інших мистецьких процесів, пов'язаних з хореографією. Також важливий постійний досвід споглядання [10].

Д. Теодорес вбачала майбутнє за критиками, які володіють витонченим розумінням танцю разом із глибоким знанням споріднених форм мистецтва. «Дуже важливо, щоб танцювальна спільнота упритул зайнялась завданням виховання перспективних танцювальних критиків, оскільки їхні праці є надзвичайно важливими для всього розвитку танцювального мистецтва», – стверджувала Д. Теодорес [10]. Учасники конференції переймалися проблемами майбутнього критики хореографії, обмеженості доступу до освітніх програм у цій сфері. Висловлювалась надія, що університети стануть ідеальним середовищем для теоретичного, історичного та практичного опанування танцювальною критикою. Також це сприятиме розвитку науки про танець – дансології [10].

І сьогодні проблеми критичного осмислення сфери хореографії залишаються актуальними. Занепокоєння викликає поглинання професійної критики іншими формами оцінних виступів, що знижують загальний рівень пошуку розуміння танцю. Нині, за думкою члена Американської асоціації критиків Р. Беттманна, відбувається «диверсифікація» службових обов'язків критиків танцю, що пов'язане з розміщенням критики у блогах, соціальних мережах тощо [9]. Такі канали оприлюднення у більшості випадків не передбачають розгорнутої аналітики, вимагають стислості, інформативності, що негативно позначається на загальному рівні критичного осмислення подій хореографічної культури.

Естетика другої половини XX ст. відводила художній критиці вагомому суспільну роль: формування думки реципієнта щодо твору мистецтва та особи художника, ба більше – формування його художніх смаків та соціальних орієнтирів, вплив на художника в аспекті коректування його діяльності

та ін. [1, 128] Нині ситуація змінилась: в умовах зміщення акценту з взаємин художник-твір на твір-реципієнт, повсюдної свободи трактувань, множинності сенсів художнього твору, що виникають саме у процесі сприйняття останнього, на критику вже не покладається обов'язок «маніпулювання» свідомістю суспільства у відповідності до ідеологічних настанов влади, акцент зміщується у бік професійної аналітики, демонстрації авторської позиції рецензента, виявлення широкого спектру варіантів розуміння твору. Однак залишаються незмінними формальні основи балетної критики, яка виникає на основі практики балетного театру, безумовно пов'язана з читацькою та глядацькою аудиторіями, але має вагоме самостійне значення: виявляє, оцінює, аналізує та фіксує тенденції розвитку хореографічного мистецтва, містить мистецькі та наукові риси.

Головним завданням критики сучасності Н. Коршунова вважає відтворення та збереження «для майбутніх поколінь "образу" показаної вистави, що складається з хореографічного та музичного матеріалу, живописно-декораційного оформлення та індивідуального виконання артистів» [2]. Актуальність критики як дієвого механізму фіксації образів, що транслює хореографія, нині можна оскаржувати. Від критики хореографії у XXI ст. очікують не стільки «фіксації», скільки фахової критичної «інтерпретації», акцентування на тих аспектах, які критик з авторських позицій вважає художньою цінністю. Також у сучасному комерціалізованому світі від критиків очікують фахового виступу щодо цінності творчості кожного митця, але тут виникають певні загрози необ'єктивності, пов'язані з «монетизацією» думки критика, який виявляється втягнутим у маркетингову систему.

Ще у середині XX ст. велася полеміка щодо визнання критики мистецтвом, заперечення її науковості. Але вже тоді проти цього виступали відомі філософи, зокрема Ю. Борєв. Обстоюючи дуалістичну природу критики (мистецьку та наукову), Борєв звертається до прибічників визнання критики мистецтвом: «Чи пробували ревнителі ненауковості критики поглянути на проблему з загальноестетичної точки зору... Критику в області хореографії в цьому випадку доведеться розглядати як частину хореографії... Але це абсурд» [1, 129]. Також, на думку філософа, не можна розглядати критику як сферу виключно наукову. Художня критика «погранична», «вона є самокритикою мистецтва, вона кореляє в саморегулюючій системі взаємодії мистецтва і суспільства» [1, 129]. Переведення художньої мови будь-якого мистецтва (хореографічного, музичного, образотворчого тощо) зовсім в іншу семіотичну систему є унікальним явищем, що відбувається на межі мистецтва та естетики як науки про закони прекрасного. Попри заперечення класичних канонів естетики (а подекуди й невизнання її як науки) прибічниками ідей філософів-постмодерністів, саме виявлення мистецької цінності твору є одним з основних завдань сучасної критики. Підтримуємо думку щодо унікальності дуалістичної природи художньої критики, оскільки за формою виразу думок, своєрідним «включенням» у художній процес критика споріднена з літературою, а за способом мислення, спіранням на методологію, наявністю власного категоріального апарату – з наукою. На жаль, сьогодні в Україні рідкісними стали приклади подібної професійної критики явищ хореографічного мистецтва.

Нині в Україні дуже мало журналістів, що спеціалізуються на сфері хореографії. Серед тих, хто сьогодні пише журнальні та газетні рецензії та статті про балет і танець, не всі достатньо обізнані в історії хореографії, не всі розуміють, яке вона посідає місце у загальному контексті світового танцювального мистецтва, яку роль відіграє хореографічна критика для фахового середовища та суспільства в цілому.

В Україні відсутні спеціалізовані видання танцювальною тематики, час від часу замітки, рецензії, огляди тощо з'являються на сторінках газет. Зокрема, у одній з найпопулярніших в нашій країні газеті «День» найчастіше, порівняно з іншими періодичними друкованими засобами масової інформації, можна прочитати анонси та критичні виступи хореографічної, переважно балетної, тематики. Серед авторів, що постійно висвітлюють означену тему, Т. Поліщук, Л. Тарасенко, О. Чепалов, А. Антоненко. Рівень аналітики, творчі методи критичного викладу, відображення специфіки власне хореографічної складової вистав різняться, що є позитивним. Однак, у деяких публікаціях відчувається брак фахової обізнаності, націленість лише на інформування про подію.

На особливу увагу заслуговують публікації, присвячені балетним виставам, створеним у постмодерній естетиці Оцінка таких вистав не може обмежуватись лише емоційно-схвальними висловлюваннями, але усталеної «системи координат» ще не сформовано. Звернемося до статей Т. Поліщук та О. Чепалова, присвячених виставам Р. Поклітару – художнього керівника Академічного театру «Київ модерн-балет», що за дванадцять років творчості в Україні здобув репутацію авангардного балетмейстера сучасності. На жаль, публікації Т. Поліщук, переважно носять інформативний характер, часто містять лише офіційну інформацію, що надається створювачами балету у прес-релізі чи лібрето. У публікації, присвяченій балету «Лебедине озеро. Сучасна версія» авторка виконує основну функцію – повідомити про зміст вистави, зацікавити, стисло викласти основи сюжету [5]. Так само побудовані й інші виступи Т. Поліщук, присвячені виставам Р. Поклітару – лише загальне жанрове визначення «містична фантазія» та основи сюжету «Лускунчика» [4]; відомості щодо часу та місця дії, основного сюжету, співавторів балету «Спіляча красуня» [3]. Подібні публікації не можна розглядати крізь призму науковості та художності. Безумовно, якщо вважати публікації Т. Поліщук анонсами, то вони виконують своє завдання. Але зважаючи на надзвичайно рідкісне звернення уваги на хореографічне ми-

стецтво на сторінках газети «День» (2–3 рази на місяць), від цих матеріалів очікуєш елемента аналітики.

О. Чепалов чи не єдиний, хто дає фахову аналітичну оцінку виставам, не лише занурюючи читача у тканину постановки, ненав'язливо здійснюючи архітектонічний розбір, а й апелюючи до попередніх інтерпретацій, проводячи паралелі, піднімаючись до культурологічних узагальнень. Радикальність експериментів Р. Поклітару у постановці «Жізелі» (прем'єра відбулася 12 квітня 2016 р.), на думку О. Чепалова, є цілком виправданою. Автор рецензії не лише підтримує балетмейстера, а й досить відверто висловлюється на рахунок критиків та глядачів, що послуговуються стандартами «красивості», сформованими академічним балетом: «Р. Поклітару йде на кілька кроків попереду недалекоглядних критиків і консервативних глядачів, які ностальгують за минулою гармонією і красою» [7]. Незадовго до цієї рецензії О. Чепалов викладав свої погляди на проблему оновлення критичних підходів до сучасних творів сценічного танцювального мистецтва, які вимагають критичного осмислення «за новітніми ідейними та художніми критеріями» [6, 68]. Саме у цьому і полягає найбільша проблема для багатьох критиків – адаптація в умовах розширення ідейно-змістовного діапазону та палітри зображально-виражальних засобів хореографічного мистецтва.

О. Чепалов у рецензії не міг не звернутися до культової постановки «Жізелі» М. Ека, що стала певним відправним моментом в історії інтерпретацій балетів класичної спадщини в постмодерністській естетиці. Але автор статті уникає звинувачень у подібності хореографії Р. Поклітару та відомого шведа, чим не гребує більшість критиків, а говорить про значно радикальніші кроки балетмейстера на шляху осучаснення сюжету та героїв, актуалізації соціальних тем. Хоча іронічне ставлення автора статті до всього, що відбувається на сцені (Граф Альберт та Батільда з однієї компанії байкерів, Жізель потрапляє до борделю, власниця якого Мірта, а віліси – повії тощо) проглядається навіть в позитивній оцінці балетмейстера: «Поклітару перетворює сумнівний сюжет на соціально-психологічну драму». За думкою О. Чепалова танець не головний у виставі, а лише «підтримує драматургічну основу видовища», що є результатом щасливого об'єднання в особі Р. Поклітару професій режисера та балетмейстера. Але власне танцювальна складова заслуговує на позитивну оцінку – зупиняючись на деяких хореографічних аспектах постановки («вражаючі еротичні дуети», «сцени, які забавно пародіюють танці віліс із класичного балету», «винахідливо вирішені сцени байкерів на мотоциклах без коліс»), автор з приємності зазначає: «Усе це виконується з типово поклітарівським драйвом і синхронністю рухів у масових сценах» [7].

У відповідності до вимог фахової критичної оцінки вистав О. Чепалов звертає увагу на звукову партитуру, на сценографію та костюми, на візаж та постижерні роботи. Поєднання мистецьких та наукових рис у рецензії забезпечили їй високу оцінку фахівців та зацікавила широке коло читачів. Рецензія, попри наявність необхідних наукових елементів не перенасичена професійною хореографічною термінологією, майстерно лаконічно висвітлює не лише сюжет, а й певні провокаційні елементи, що й підіграє інтерес глядачів.

На високому фаховому рівні написана рецензія на балет Р. Поклітару «Спляча красуня» (прем'єра відбулася 23 травня 2018 р.). Але тут автор глибше занурюється в алюзійний аспект, згадуючи постановки балетів П. Чайковського самого Р. Поклітару («Лускунчик», «Лебедине озеро. Сучасна версія») та культові вистави М. Ека, М. Боурна. Висвітлено режисерські, сценографічні, акторські аспекти вистави, однак хореографія, на жаль, детально не проаналізована [8]. Але це не знижує художньої та наукової цінності рецензії, що стала чи не єдиним оперативним професійним критично-оцінним відгуком на виставу.

Сьогоднішнє вільне поводження митців зі структурними хореографічними формами, нелінійний розвиток сюжету у балеті, відхід від суворо класифікованої лексики призвели до пошуку адекватних формулювань у вираженні критично-оцінного ставлення до феноменів сучасної хореографії. Формування нового критичного лексикону, нових художньо-естетичних орієнтирів в оцінці, а скоріше авторській вербальній інтерпретації сучасної хореографічної мови на балетній сцені, балансування між вітійоватою белетристикою та конкретикою фактажу притаманне хореографічній критиці початку ХХІ ст., яка вже не в змозі спиратися лише на рефлексії класичної хореографії, школа якої була сформована попередніми десятиліттями.

Наукова новизна. У дослідженні продемонстровано еволюцію проблем балетної критики від 70-х рр. ХХ ст. до сьогодення, проведено порівняльний аналіз рецензій на сучасні балетні вистави в Україні.

Висновки. Балетна критика від проблем формування власної методології та підготовки фахівців критично-оцінної діяльності у 70-80-х рр. ХХ ст. перейшла сьогодні до проблем реформування естетичних критеріїв оцінки явищ сучасної хореографії та опанування нових каналів оприлюднення (соціальні мережі, блоги). Художня критика пройшла шлях від обов'язку маніпулювання свідомістю у відповідності до ідеологічних настанов влади до повної свободи у виявленні мистецької цінності твору.

Дуалістична природа художньої критики (поєднання наукових та художніх рис) вимагає збалансованості мистецьких аспектів, серед яких для балетної критики характерна перебільшена емоційність, та наукової складової (чітка форма виразу думок, дотримання методологічних основ написання критично-оцінної праці, вірне використання категоріального апарату).

В Україні бракує фахівців з розумінням специфіки та ролі критики хореографії, орієнтованих не лише на швидкий інформаційно-просвітницький виклад матеріалу, а на аналітику високого ґатунку. На жаль, у засобах масової інформації досить рідко з'являються фахові рецензії, огляди, що збіднює не лише культурно-мистецький дискурс, а й унеможлиблює реалізацію широкого спектру функцій критики, необхідних для розвитку хореографічного мистецтва.

Література

1. Боров Ю. Эстетика. Москва : Издательство политической литературы, 1981. 399 с.
2. Коршунова Н. Русская балетная критика 1910-х годов и творчество А. А. Горского: дис... ученой степени кандидата искусствоведения: 17.00.01 / Государственный институт искусствознания. Москва, 2010. 220 с. URL : <http://www.disserscat.com/content/russkaya-baletnaya-kritika-1910-kh-godov-i-tvorchestvo-aa-gorskogo#ixzz5L5Fhp9FU>.
3. Поліщук Т. Гімн всеперемагаючому коханню! «Спляча красуня», або Стрибок у часі – 800 років по тому... // *День*. 2018. 17 травня. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/gimn-vseperemagayucomu-kohannuu>.
4. Поліщук Т. Квиток під ялинкою // *День*. 2018. 4 січня. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/kvytok-pid-yalynkoju>.
5. Поліщук Т. «Лебедине озеро» на... майдані. Балет-притчу від Раду Поклітару покажуть у Житомирі // *День*. 2017. 1 вересня. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/lebedyne-ozero-na-maydani>.
6. Чепалов О. Мистецтву танцю – широкі наукові обрії // *Культура України*. 2013. Вип. 42. С. 62–70.
7. Чепалов О. Радикальна «Жизель». Чому Раду Поклітару спантеличив консервативних глядачів // *День*. 2016. 13 квітня. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/radykalna-zhizel>.
8. Чепалов О. Червона троянда – емблема Аврори. «Спляча красуня» Раду Поклітару об'єднала Україну і Швейцарію // *День*. 2018. 31 травня. URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/chervona-troyanda-emblema-avrory1>.
9. Bettmann R. The Waning Impact of Dance Critics by Robert Bettmann. 2017. March 1. URL : <http://www.dancecritics.org/blog/?p=276>.
10. Theodores D. On Critics And Criticism of Dance. 1979. URL : <http://sarma.be/docs/707>

References

1. Borev, Ju. (1981). Estetika [Aesthetics]. Moscow: Izdatel'stvo politicheskoy literatury [Political Literature Publishing House]. Retrieved from <http://etika-estetika.ru/books/item/f00/s00/z0000004/st128.shtml> [in Russian].
2. Korshunova, N. (2010). Russkaya baletnaya kritika 1910-kh godov i tvorchestvo A. A. Gorskogo [Russian ballet criticism of the 1910s and the work of A. A. Gorskiy] (dissertation for the degree of Candidate of Art Criticism). Gosudarstvennyj institut iskusstvosnaniya [State Institute of Art], Moscow. Retrieved from <http://www.disserscat.com/content/russkaya-baletnaya-kritika-1910-kh-godov-i-tvorchestvo-aa-gorskogo#ixzz5L5Fhp9FU> [in Russian].
3. Polishchuk, T. (2018, May 17). Himn vseperemahaiuchomu kokhanniu! «Splyacha krasunia», abo Strybok u chasi – 800 rokiv po tomu... [Hymn to the all-conquering love! "Sleeping Beauty", or Jump in Time - 800 Years After...]. *Den*. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/gimn-vseperemagayucomu-kohannuu> [in Ukrainian].
4. Polishchuk, T. (2018, January 4). Kvytok pid yalynkoju [Ticket for Christmas tree]. *Den*. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/kvytok-pid-yalynkoju> [in Ukrainian].
5. Polishchuk, T. (2017, September 1). «Lebedyne ozero» na... maidani. Balet-prytchu vid Radu Poklitaru pokazhut u Zhytomyri ["Swan Lake" on ... maidan. The parable from Radu Poklitar will be shown in Zhytomyr]. *Den*. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/lebedyne-ozero-na-maydani> [in Ukrainian].
6. Chepalov, O. (2013). Mystetstvu tantsiu – shyroki naukovi obrii [The art of dance – wide scientific horizons]. *Kultura Ukrainy* [Culture of Ukraine], Issue 42, 62–70 [in Ukrainian].
7. Chepalov, O. (2016, April 13). Radykalna «Zhyzel». Chomu Radu Poklitaru spantelychyv konservatyvnykh hliadachiv [Radical "Giselle". Why Radu Poklitar puzzled conservative spectators]. *Den*. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/radykalna-zhizel> [in Ukrainian].
8. Chepalov, O. (2018, May 31). Chervona troianda – emblema Avrory. «Splyacha krasunia» Radu Poklitaru obiednala Ukrainu i Shveitsarii [The red rose is the Aurora emblem. "Sleeping Beauty" Radu Poklitar united Ukraine and Switzerland] *Den*. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/chervona-troyanda-emblema-avrory1> [in Ukrainian].
9. Bettmann, R. (2017, March 1). The Waning Impact of Dance Critics by Robert Bettmann. Retrieved from <http://www.dancecritics.org/blog/?p=276> [in English].
10. Theodores, D. (1979). On Critics And Criticism of Dance. Retrieved from <http://sarma.be/docs/707> [in English].

Стаття надійшла до редакції 26.04.2018 р.